

## اجماع اکثر علمای شیعه بر 7 صفر به عنوان تاریخ شهادت امام حسن(ع)

بیشتر علما و به خصوص علمای نجف و بعدها حوزه علمیه قم، شهادت امام حسن مجتبی(ع) در هفت صفر را خیلی بارز و روشن مطرح و به آن عمل کرده‌اند و این خود قرینه‌ای بر تقویت این تاریخ برای شهادت امام حسن(ع) است.

بیشتر علما و به خصوص علمای نجف و بعدها حوزه علمیه قم، شهادت امام حسن مجتبی(ع) در هفت صفر را خیلی بارز و روشن مطرح و به آن عمل کرده‌اند و این خود قرینه‌ای بر تقویت این تاریخ برای شهادت امام حسن(ع) است.

حجت‌الاسلام و المسلمین قاسم خانجانی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران(ایکنا)، با اشاره به این که منشأ اصلی اختلاف در بحث شهادت امام حسن مجتبی(ع) و تولد امام کاظم(ع) اختلاف نقل است، عنوان کرد: این اختلاف نقل طبیعتاً مربوط به امروز نیست و از ابتدای تدوین کتاب‌ها و منابع تاریخی، نقل‌های مختلفی ذکر شده و می‌توان گفت دست کم تا قرن هفتم یا نهایتاً قرن هشتم، پنج قول مختلف درباره شهادت امام حسن مجتبی(ع) وارد شده که برخی در سال شهادت ایشان نیز اختلاف دارند، اما دو قول هفت صفر و 28 صفر شهرت بیشتری دارد.

خانجانی در مورد نقل‌کنندگان این دو تاریخ گفت: شهید اول که از علمای قرن هشتم است و کفعمی که از علمای قرن نهم محسوب می‌شود، در 171# «مصابح»، بیشتر هفت صفر را مدنظر قرار داده‌اند و البته قبل از آن‌ها شیخ مفید نیز به صورت احتمال به این تاریخ اشاره کرده است. اما شیخ طوسی در قرن پنجم، 28 صفر را به عنوان تاریخ شهادت امام حسن(ع) آورده است. در بعضی از منابع نیز عدد ذکر نشده، بلکه به ذکر آخر ماه صفر اکتفا شده و روزی معین نشده است؛ که 171# «کافی» مرحوم کلینی و 171# «تهذیب» شیخ طوسی از این دسته‌اند.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه افزود: بعضی از منابع نیز اصلاً ماه صفر را به عنوان ماه شهادت امام حسن(ع) قید نکرده‌اند؛ مانند تاریخ یعقوبی که پنجم ربیع الاول را آورده است. ابن طلحه شافعی نیز ماه ربیع الاول را به عنوان ماه شهادت امام(ع) گفته و بعضی از منابع نیز یا اقوال مختلف را آورده‌اند و یا بدون اشاره به این اقوال و بدون این که به ماه و روز اشاره کرده باشند فقط سال شهادت امام(ع) را آورده‌اند.

به دلیل این که ماه محرم و ماه صفر مجموعاً دو ماه عزای اهل بیت(ع) است، در نظر داشتن این دو ماه به عنوان ماه‌های حزن و اندوه و شهادت و اسارت اهل بیت(ع) ترجیح دارد و لذا باید جانب ایام عزرا را نگه داشت و آن را بر یک مورد تولد، بر فرض صحت آن، ترجیح داد.

دخالت صفویه و قاجاریه در اشتهار 28 صفر به عنوان تاریخ شهادت امام حسن مجتبی(ع)

این محقق و پژوهشگر تاریخ اسلام با بیان این که ظاهراً تا زمان صفویه هفت صفر به عنوان تاریخ شهادت امام حسن مجتبی(ع) در نظر گرفته می‌شده، اظهار کرد: تا دوران صفویه به جهت این که منابع قابل اعتمادتر از منابع شیعه، هفتم صفر را نقل کرده بودند، این تاریخ به عنوان روز شهادت امام مجتبی(ع) محسوب می‌شد، اما از زمان صفویه به بعد 28 صفر را مد نظر قرار دادند. گفته شده که انگیزه صفویه در این مورد این بوده است که آنان با اعلام 28 صفر به عنوان روز شهادت امام حسن(ع)، می‌خواستند به جهت همزمانی آن با رحلت پیامبر(ص) و از سوی دیگر شهادت امام رضا(ع) که در آخر ماه صفر واقع شده است، این ایام را ایام عزاداری و به اصطلاح تعطیلی اعلام کنند، و لذا این نقل را بیشتر تقویت کردند و از آن به بعد این تاریخ مرسوم شد.

خانجانی همچنین با اشاره به نقلی که حاکی از دخالت ناصرالدین شاه قاجار در تغییر تاریخ شهادت امام حسن مجتبی(ع) است، عنوان کرد: طبق نقلی گویا تولد ناصرالدین شاه قاجار هفت صفر بوده است و مشهور است که او که می‌خواسته برای روز تولد خود جشنی بر پا کند، در پی این منظور، و به جهت این که به این روز، دست کم در مقام یک نقل، به عنوان شهادت امام حسن مجتبی(ع) توجه می‌شد، تولد امام کاظم(ع) را به شکل پررنگ مطرح کرد که از طرف دیگر قول شهادت امام حسن مجتبی(ع) کم‌رنگ شد و از آن به بعد به عنوان جشن نیز قلمداد شد.

وی در ادامه گفت: در عین حال چه در زمان‌های قبل و چه در زمان حاضر، بعضی از کشورها، به خصوص شیعیان عراق، همچنان روز هفتم صفر را شهادت امام حسن مجتبی(ع) قلمداد می‌کنند و بیشتر به آن اهمیت می‌دهند و گفته شده است که حتی اگر تولد امام کاظم(ع) هم در این روز واقع شده باشد، به دلیل این که ماه محرم و ماه صفر مجموعاً دو ماه عزای اهل بیت(ع) است، در نظر داشتن این دو ماه به عنوان ماه‌های حزن و اندوه و شهادت و اسارت اهل بیت(ع) ترجیح دارد و لذا باید جانب ایام عزای آن را نگه داشت و آن را بر یک مورد تولد، بر فرض صحت آن، ترجیح داد.

اجماع علمای نجف بر هفت صفر؛ قرینه‌ای بر تقویت این تاریخ به عنوان شهادت امام حسن(ع) / نقش شیخ عبدالکریم حائری در رسمیت یافتن 7 صفر به عنوان شهادت امام حسن(ع) در قم

خانجانی اجماع علمای نجف بر هفت صفر را به عنوان قرینه‌ای بر تقویت این تاریخ برای شهادت امام حسن(ع) خواند و بیان کرد: بیشتر علما و به خصوص علمای نجف که اخیراً تا حدی به علمای قم و حوزه علمیه قم و ایران نیز سرایت کرده است، اهمیت شهادت امام حسن مجتبی(ع) در هفت صفر را خیلی بارز و روشن مطرح و به آن عمل کرده‌اند. برای مثال شیخ عبدالکریم حائری، مؤسس حوزه علمیه قم، زمانی که از نجف به ایران می‌آیند و حوزه علمیه قم را تأسیس می‌کنند، در حقیقت رسماً می‌خواهند که روز هفتم صفر را به عنوان روز شهادت امام حسن مجتبی(ع)، بیش از پیش اهمیت بدهند و مراسم عزای برپا شود که این امر عملی می‌شود و نسبت به قبل رسمیت بیشتری به این زمان و تاریخ داده می‌شود و بعد از ایشان نیز آیت‌الله العظمی بروجردی، به عنوان زعیم حوزه و مرجع شیعه این اهمیت را قائل بودند و به جهت هماهنگی با علما و شیعیان عراق، روز هفتم صفر را رسمیت بیشتری دادند.

شیخ عبدالکریم حائری، مؤسس حوزه علمیه قم، زمانی که از نجف به ایران می‌آیند و حوزه علمیه قم را تأسیس می‌کنند، در حقیقت رسماً می‌خواهند که روز هفتم صفر را به عنوان روز شهادت امام حسن مجتبی(ع)، بیش از پیش اهمیت بدهند و مراسم عزای برپا شود که این امر عملی می‌شود

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه با اشاره به توجه بیشتر علما به هفت صفر به عنوان تاریخ شهادت امام حسن مجتبی(ع)، گفت: اگر در این موضوع قرار بر ترجیح میان &#171؛الارشاد» شیخ مفید و &#171؛فرق الشیعة» اسماعیل نوبختی یا &#171؛المقالات و الفرق» سعد بن عبدالله اشعری باشد، به نظر می‌رسد که باید &#171؛الارشاد» را ترجیح داد که هفت صفر را نقل کرده است.

استفاده از ماه‌های نجومی در کتب تاریخی و برای ذکر تاریخ ائمه(ع) معمول نبوده است

خانجانی درباره احتمال مطرح شده از سوی حجت‌الاسلام مقدسی، پژوهشگر پژوهشکده تاریخ و سیره پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، در مصاحبه با خبرگزاری ایکنا، مبنی بر خطا در استنساخ نسخ و امکان مشتبه شدن &#171؛تاسع حمل» با &#171؛سابع صفر»، گفت: منابع تاریخی ما در مورد ائمه(ع) از تاریخ‌های قمری استفاده کرده‌اند. بعضی از کتاب‌های جغرافیایی و تاریخی مانند &#171؛البلدان یعقوبی»، &#171؛تاریخ یعقوبی»، &#171؛معجم البلدان»، &#171؛فتوح البلدان» یا &#171؛معجم ما استعجم» بکری و از این دست کتب ممکن است تاریخ‌ها را، به مناسبتی، با استفاده از ماه‌های نجومی ضبط کرده باشند، اما استفاده از این ماه‌ها در کتاب‌های تاریخی معمول نبوده است و حتی در کتاب‌های ابن کلبی، یا کتاب‌های مدائنی یا &#171؛فتوح» ابن‌اثم که نویسندگان در حوالی عراق و بخش‌هایی از ایران بوده‌اند، استفاده از ماه‌های نجومی معمول نبوده است.

وی همچنین در مورد استفاده شهید اول از صفحات غیرمعتبر افزوده شده به &#171؛تثبیت الامامة» ابراهیم رسی، در قول خود به هفت صفر به عنوان تاریخ شهادت امام حسن مجتبی(ع)، که در مصاحبه مذکور توسط حجت‌الاسلام مقدسی مطرح شد، عنوان کرد: این نکته محل تردید است که شهید اول تنها از این منبع استفاده کرده باشد یا فقط می‌تواند به عنوان یک احتمال و البته نه یک احتمال قوی مطرح شود. ممکن است که منابعی در دسترس شهید و شیخ طوسی و شیخ مفید قرار داشته است که الان همه از بین رفته باشد و نمی‌توان استفاده آنان را منحصر به تثبیت الامامة ابراهیم رسی دانست.